

มหาวิทยาลัยเปิด

กล้า ทองขาว (ผู้เขียน)

การจัดการศึกษาทางไกล (distance education) ในระบบเปิดระดับอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยหรือสถาบันอุดมศึกษาปัจจุบันเป็นที่รู้จักกันแพร่หลาย และมีผู้นิยมเข้ารับการศึกษากันมากทั่วโลก เพราะสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการศึกษาประเภทนี้ มีการพัฒนานวัตกรรม เทคโนโลยีและระบบสารสนเทศด้านการสื่อสารและด้านอื่นๆ มาใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ จนเป็นที่ยอมรับในด้านคุณภาพมาตรฐานการศึกษา มหาวิทยาลัยเปิด (open university) ในหลายประเทศ จัดเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่ดำเนินการโดยรัฐ หรือเป็นสถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐ โดยรัฐออกเป็นกฎหมายจัดตั้ง และให้การสนับสนุน กำกับดูแลมาตรฐานการจัดการศึกษา การศึกษาทางไกลของมหาวิทยาลัยเปิด เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนที่มีความสนใจใคร่เรียน เข้าศึกษาเล่าเรียนในระดับอุดมศึกษาได้กว้างขวางที่สุด ทั้งในหลักสูตรที่มุ่งปริญญาและไม่ต้องการปริญญา จากโปรแกรมการเรียนทางไกล

ความสำคัญของคำ

มหาวิทยาลัยเปิด คือระบบการจัดการศึกษา ที่เปิดโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาแก่ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ ผู้เรียนในมหาวิทยาลัยเปิด จะมีทั้งประชาชนทั่วไป ข้าราชการ นักธุรกิจ นักการเมือง นักการศึกษา นักปกครอง พนักงานของรัฐ ผู้ใช้แรงงานในสถานประกอบการ เกษตรกร พระสงฆ์ นักโทษในเรือนจำ ผู้ที่ขาดโอกาสจากการศึกษาในระบบปกติ ผู้สำเร็จการศึกษาขั้นพื้นฐานทั่วไป หรือผู้ที่พลาดโอกาสเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยประเภทจำกัดรับ ฯลฯ ที่ต้องการเพิ่มพูนหรือพัฒนาความรู้ ความสามารถทางการศึกษาให้แก่ตนเองอย่างต่อเนื่อง เพราะการเข้าเรียนไม่มีการสอบคัดเลือก ไม่มีการจำกัดจำนวนผู้เรียน แต่ให้โอกาสทุกคนได้เรียนตามความพร้อมและความสามารถ ระบบการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยเปิด มีการนำเอาเทคนิคและกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เรียกว่า เทคโนโลยีทางการศึกษาหลากหลายรูปแบบ (multi-media) มาใช้อย่างเหมาะสม ทำให้ผู้เรียนไม่จำเป็นต้องเดินทางเข้ามารับฟังการบรรยายแบบการเรียนในชั้นเรียน แต่จะศึกษาผ่านสื่อการเรียนการสอนทางไกล (distance learning and teaching materials) หลากหลายชนิด เช่น สื่อประเภทเอกสาร สื่อเทปเสียง แผ่นซีดีหรือดีวีดีบันทึกบทเรียนและกิจกรรมการเรียน ออกอากาศเป็นรายการวิทยุกระจายเสียง รายการวิทยุโทรทัศน์ เป็นบทเรียนทางไกลผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (e-learning) หรือสื่อทางไกลอื่นๆ รวมทั้งอาจมีการจัดระบบการเรียนรู้เสริมประสบการณ์ให้ (tutorial systems) ตามจุดนัดหมายเป็นครั้งคราว เป็นต้น ซึ่งมหาวิทยาลัยที่จัดการศึกษาระบบเปิด (open learning systems) จะจัดเตรียมบทเรียน (courseware) ต่าง ๆ ไว้พร้อมให้ผู้เรียนสามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ผ่านสื่อดังกล่าวได้ด้วยตนเอง

ในสภาพปัจจุบัน การศึกษาทางไกลของมหาวิทยาลัยเปิด สามารถจัดการเรียนการสอนหลักสูตร อุดมศึกษาทางไกล ทั้งระดับปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก และหลักสูตรที่เป็นประกาศนียบัตร ต่างๆ ได้ไม่ต่างไปจากมหาวิทยาลัยประเภทจำกัดรับ นอกจากนี้ ในการจัดการศึกษาทางไกลของ มหาวิทยาลัยเปิดยังมีความประหยัด คือ ประหยัดทั้งที่เป็นค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาของ สถาบันอุดมศึกษา โดยเฉพาะค่าใช้จ่ายในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบชั้นเรียน เพราะการเรียน แบบไม่มีชั้นเรียนไม่ต้องคำนึงถึงอัตราส่วนผู้เรียนต่อห้องเรียน ผู้เรียนลงทะเบียนเรียนในวิชาเรียน เดียวกันในภาคการศึกษาเดียวพร้อมกันจำนวนมากๆ มหาวิทยาลัยก็สามารถจัดบริการการเรียนการสอน รองรับได้ไม่จำกัด ส่วนผู้เรียนจะประหยัดทั้งค่าใช้จ่ายที่เป็นค่าเดินทาง ค่าที่พัก ค่าอาหาร ค่าเสื้อผ้า และ ค่าเสียโอกาสต่างๆ ในระหว่างเรียนผู้เรียนยังสามารถประกอบอาชีพการงาน และใช้ชีวิตอยู่กับครอบครัว ได้ตามปกติ

สำหรับการเปิดสอนหลักสูตรที่สูงกว่าปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยเปิด อาจมีข้อจำกัดในการเปิด กว้างเกี่ยวกับการรับผู้เรียนเข้าศึกษา เนื่องจากระบบการเรียนระดับบัณฑิตศึกษา ผู้เรียนจะต้องมีการศึกษา ค้นคว้าวิจัยที่ลึกซึ้ง เพื่อแสวงหาความรู้ใหม่ในศาสตร์ที่ศึกษา หรือ ต้องศึกษาค้นคว้าเพื่อพัฒนานวัตกรรมที่ เป็นเครื่องมือของศาสตร์ในสาขาที่เรียน ตามข้อกำหนดของหลักสูตร ผู้เรียนต้องเข้าศึกษาเล่าเรียนภายใต้ การควบคุมดูแลของอาจารย์ที่ปรึกษา การศึกษาสาระความรู้ภาคทางทฤษฎีตามที่หลักสูตรกำหนด อาจ ยังคงอาศัยระบบการศึกษาทางไกล ส่วนกระบวนการศึกษาค้นคว้าวิจัยที่เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาระดับ บัณฑิตศึกษา เช่น การจัดทำวิทยานิพนธ์ คุชฎินิพนธ์ หรือสารนิพนธ์ ผู้เรียนจะต้องดำเนินการใน การศึกษาลักษณะคล้ายกับการศึกษาในมหาวิทยาลัยประเภทจำกัดรับ

ความหมายของคำ

มหาวิทยาลัยเปิด หมายถึง สถาบันอุดมศึกษา ที่จัดการเรียนการสอนในระบบเปิด ที่รับผู้เรียนเข้า เรียนแบบไม่จำกัดจำนวน ไม่มีชั้นเรียนตามปกติเหมือนมหาวิทยาลัยทั่วไป แต่จะใช้รูปแบบการศึกษา ทางไกล ให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ผ่านสื่อการเรียนรู้หลากหลายชนิด ที่มีกระบวนการผลิต เป็นระบบ ทั้งที่เป็นสื่อหลักและสื่อเสริม ที่มหาวิทยาลัยจัดเตรียมไว้เป็นบทเรียน เป็นแบบฝึกปฏิบัติและ เป็นกิจกรรมการศึกษาทางไกลให้ศึกษาด้วยตนเอง มีระบบการวัดและประเมินผลความรู้และ ประสบการณ์การเรียนรู้ที่มั่นใจว่า ผู้สำเร็จการศึกษามีคุณภาพมาตรฐานทัดเทียมมหาวิทยาลัยทั่วไป

แนวคิดเกี่ยวกับคำ

แนวคิดเกี่ยวกับมหาวิทยาลัยเปิด มีผู้ศึกษาไว้ว่ามีมาตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ ตัวอย่างที่ ชัดเจนก็คือ มหาวิทยาลัยแห่งลอนดอน (University of London) ซึ่งมีการก่อตั้งมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๓๖๕ (ค.ศ. ๑๘๒๖) ที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดในกระบวนการจัดการอุดมศึกษาต่างไปจากเดิมใน หลายเรื่อง โดยเฉพาะเรื่องที่มีมหาวิทยาลัยต่างๆ ไปเคยเข้มงวด เช่น ในเรื่องการคัดเลือกผู้เรียน เรื่องการเข้า

ชั้นเรียนและเวลาเรียน สถานที่เรียน ระบบการเรียนการสอนและการสอบ การกำหนดอายุหรือวัยของผู้เรียน หรือแม้แต่เรื่องการเลือกเพศผู้เรียนในบางสาขาวิชา ให้มีการผ่อนคลายและยืดหยุ่นมากขึ้น และมีการนำรูปแบบการศึกษาทางไกลทางไปรษณีย์มาใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ด้วย

แนวคิดในการจัดการเรียนการสอนตามตัวแบบมหาวิทยาลัยแห่งลอนดอน ได้รับความสนใจจากประชาชน นักวิชาการและฝ่ายการเมืองอย่างกว้างขวาง แต่ประเด็นที่ยังมีปัญหาคือ วิทยานิพนธ์วิจารณ์คือ ความน่าเชื่อถือของระบบการวัดและประเมินผลการศึกษา (examination systems) แต่ต่อมาภายหลังก็มีการยอมรับกันว่า ตัวแบบมหาวิทยาลัยเปิดของอังกฤษ (British Open University Model) ในปัจจุบัน ก็มีการรับแนวคิดพื้นฐานและแบบแผนการจัดการศึกษา จากประสบการณ์ของมหาวิทยาลัยแห่งลอนดอน (Bell & Tight, ๑๙๕๓:๒๘-๒๙) มาใช้อยู่มาก

แนวคิดพื้นฐาน (the basic ideas) ที่เป็นปรัชญาการศึกษาของมหาวิทยาลัยเปิดในปัจจุบัน มองว่าการศึกษาคือปัจจัยสำคัญประการหนึ่งของการดำรงชีวิต ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าปัจจัยสี่ ซึ่งเป็นปัจจัยทางด้านวัตถุ การศึกษาจึงจำเป็นต้องสนองต่อความต้องการของสังคมและบุคคลทุกเพศทุกวัย โดยจะต้องมีรูปแบบและวิธีการจัดการที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ของทุกคน และในสังคมแห่งการเรียนรู้ บุคคลทุกเพศทุกวัยจะดำรงตนอยู่ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้อย่างดี มีความสุขและประสบความสำเร็จ จำเป็นต้องศึกษาหาความรู้ให้ทันสมัยอยู่เสมอ การที่จะจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับแนวความคิดดังกล่าวได้ก็คือ การยึดหลักการศึกษาลดชีวิต (lifelong education) โดยการผสมผสานการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบ รวมทั้งการประยุกต์เอาเทคโนโลยีด้านการสื่อสารมวลชนสมัยใหม่มาใช้ประโยชน์ในการจัดการศึกษาทุกรูปแบบ จัดเป็นการศึกษาระบบเปิดที่ใช้ระบบทางไกล ที่มุ่งสร้างความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชน (วิจิตร ศรีสอาด ๒๕๒๕: ๑, ๑๕)

โดยแนวคิดพื้นฐานที่มีพัฒนาการในประเทศอังกฤษ มาจนถึงยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ (Second World War) ก่อนที่จะถึงยุคปัจจุบันตามที่กล่าวมาแล้ว ในขณะนั้นกล่าวกันว่า แนวความคิดของมหาวิทยาลัยแห่งลอนดอน ที่มีการผ่อนคลายและยืดหยุ่นสูงด้านระเบียบในการจัดการอุดมศึกษา เรียกกันในยุคนี้ว่า “ปรัชญาใหม่” (new philosophies) ทางการศึกษา และมีการเรียกชื่อการศึกษาตามปรัชญาใหม่นี้ว่า education permanent บ้าง continuing education และ recurrent education บ้าง อย่างไรก็ตาม Walter Perry ซึ่งเคยดำรงตำแหน่ง Vice-Chancellor คนแรกของมหาวิทยาลัยเปิดแห่งอังกฤษ ได้สรุปเหตุปัจจัยหลักของการก่อตั้งมหาวิทยาลัยเปิดแห่งอังกฤษ (The Open University ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๑๒) ไว้ว่ามีอยู่ ๓ ประการ คือ (๑) ปัจจัยแนวคิดเรื่องความขยายโอกาสทางการศึกษาผู้ใหญ่ (adult education) ให้ต่อเนื่องและกว้างขวาง (๒) ปัจจัยความก้าวหน้าด้านการสื่อสารทางวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ ที่น่าจะเอื้อต่อการนำไปใช้ประโยชน์ทางการศึกษา และ (๓) ปัจจัยความประสงค์ของฝ่ายการเมืองที่ต้องการรณรงค์ให้ประชาชนมีการศึกษาและพัฒนาความรู้ให้สูงขึ้นถึงระดับอุดมศึกษา (Walter Perry, ๑๙๖๖: ๑-๕)

การประยุกต์ใช้คำ

จะเห็นว่าคำ “มหาวิทยาลัยเปิด” เป็นการเรียกชื่อสถาบันอุดมศึกษาประเภทหนึ่ง ที่มีแนวคิดและแบบแผนของการจัดการศึกษาที่ต่างไปจากมหาวิทยาลัยอีกประเภทที่เรียกว่า “มหาวิทยาลัยปิด” หรือ “มหาวิทยาลัยจำกัดรับ” มหาวิทยาลัยเปิดจะมีลักษณะเฉพาะหลายประการที่ต่างไปจากมหาวิทยาลัยปิด เช่น มีพื้นฐานการจัดการศึกษามาจากมหาวิทยาลัยทางไปรษณีย์ (correspondence university) ซึ่งเป็นการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ เน้นการให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ตามที่อยู่อาศัยของแต่ละคน ที่กระจายกันอยู่ทั่วประเทศ ผู้เรียนจะศึกษาบทเรียนและทำกิจกรรมระหว่างเรียน แล้วส่งงานที่กำหนดให้ทำกลับไปยังมหาวิทยาลัยโดยทางไปรษณีย์ พัฒนามาเป็นการเรียนการสอนด้วยสื่อการสอนที่เป็นเอกสารการศึกษาทางไปรษณีย์คล้ายๆเดิม แต่จะให้ศึกษาควบคู่ไปกับการเรียนผ่านการสื่อสารประเภทต่างๆ เช่น สื่อเสียง สื่อภาพ สื่อที่มีทั้งเสียงและภาพ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และสื่ออื่น ๆ ที่ถ่ายทอดบทเรียนและประสบการณ์การเรียนรู้แบบสดๆ (real time) ไปถึงตัวผู้เรียนโดยตรง คล้ายการเรียนในชั้นเรียน หรือจัดทำเป็นรายการบันทึกบทเรียนไว้ในระบบสื่อสาร ให้ผู้เรียนสามารถศึกษาและทบทวนบทเรียนซ้ำ (on demand) ได้อีกหลากหลายลักษณะและวิธีการ ที่เรียกรวมๆกันว่าเป็น “ระบบการศึกษาทางไกล”

ในปัจจุบันมีมหาวิทยาลัยประเภทจำกัดรับแบบมีชั้นเรียนจำนวนไม่น้อย ที่ได้นำวิธีการจัดการศึกษาทางไกลไปใช้ โดยเฉพาะการเรียนการสอนทางไกลผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (e-Learning) แต่มหาวิทยาลัยปิดส่วนใหญ่จะจัดการศึกษาทางไกลเพื่อให้เรียนเสริมการเรียนในชั้นเรียน หรือจัดเพื่อให้เรียนทดแทนการเรียนการสอนแบบเผชิญหน้า (face to face learning) ในชั้นเรียนเสียงเป็นส่วนมาก

มหาวิทยาลัยเปิด ยังเปิดกว้างในการรับผู้เรียน ไม่มีการสอบเข้า ไม่มีการคัดเลือก การรับผู้เรียนไม่มีจำกัด ทำให้มหาวิทยาลัยเปิดจำนวนมากทั่วโลก มีผู้เรียนทุกเพศทุกวัยเรียนอยู่เป็นจำนวนหลายหมื่นหลายแสนคน ระบบการศึกษาทางไกลที่อาศัยสื่อประสม และจัดให้เอื้อต่อการเรียนได้ด้วยตนเองนี้ ผู้เรียนไม่จำเป็นต้องเดินทางมาสมัครเรียน แต่จะติดต่อกับมหาวิทยาลัยทางไปรษณีย์จากที่บ้าน ส่วนมหาวิทยาลัยจะจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเมื่อเปิดภาคเรียน หลังจากที่ผู้เรียนสมัครเข้าเรียน และมีการลงทะเบียนเรียน มหาวิทยาลัยจะจัดส่งเอกสารการสอนและสื่อการเรียนไปตามช่องทางต่างๆ ทั้งก่อนและระหว่างเปิดภาคเรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาบทเรียนและทำกิจกรรมการเรียนที่กำหนดให้ สื่อการเรียนที่จัดเตรียมให้ อาจมีทั้งสื่อหลัก และสื่อเสริม ในกระบวนการเรียนผู้เรียนอาจมีการค้นคว้าเพิ่มเติมจากแหล่งค้นคว้าที่มหาวิทยาลัยจัดเตรียมไว้ให้ มหาวิทยาลัยจะมีบริการแนะแนวการศึกษา จัดบริการสอนเสริม (tutorial systems) ตามศูนย์ภูมิภาคต่างๆ ให้บริการแก่ผู้เรียน ก่อนสิ้นภาคการศึกษา มหาวิทยาลัยจะมีการจัดสอบประจำภาคการศึกษา

มหาวิทยาลัยเปิดในประเทศไทยจะให้ความสำคัญกับระบบการสอบเป็นพิเศษ เช่น ตัวแบบมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช จะให้ความสำคัญกับเรื่อง การสร้างแบบทดสอบ การจัดสนามสอบ การกำกับสอบในกระบวนการจัดสอบ การตรวจผลการสอบ และการพิจารณาตัดสินผลสอบที่เข้มงวด เพราะเชื่อว่า คุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของมหาวิทยาลัยเปิด ขึ้นอยู่กับมาตรฐานของ ๓ ระบบหลักคือ ระบบการผลิตสื่อการสอน ระบบการจัดการเรียนรู้และงานบริการการศึกษา และ

ระบบงานทะเบียนและการวัดประเมินผลการศึกษา ซึ่งตามตัวแบบ “สุโขทัยธรรมมาธิราช” ได้กำหนดให้ มีนักวิชาการด้านเทคโนโลยีการศึกษาและนักวัดผลการศึกษา เป็นกรรมการประจำชุดวิชาพร้อมกับ นักวิชาการด้านเนื้อหาไว้ในทุกชุดวิชา เพื่อให้การออกแบบสื่อการศึกษา และออกแบบการวัดและ ประเมินผลการศึกษา สอดคล้องกับลักษณะและธรรมชาติของเนื้อหาสาระแต่ละชุดวิชาที่เปิดสอน

สำหรับการก่อตั้งมหาวิทยาลัยเปิดในประเทศไทย เป็นความพยายามของรัฐบาลที่ต้องการขยาย โอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาแก่ประชาชน โดยเฉพาะสำหรับผู้ขาดโอกาสทางการศึกษาในวัย เรียน เป็นแนวคิดที่นำมาใช้เป็นครั้งแรกที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง โดยได้จัดการศึกษา ระบบตลาดวิชา ที่รับผู้สนใจเข้าเรียนไม่จำกัดจำนวนเป็นครั้งแรก (จัดตั้งปี พ.ศ. ๒๔๗๖) แต่ต่อมาได้ เปลี่ยนเป็นมหาวิทยาลัยจำกัดรับ (คัดเลือกผู้เรียนและจำกัดจำนวน) กระทั่งปี พ.ศ. ๒๕๑๔ ก็ได้มีการ จัดตั้งมหาวิทยาลัยแบบตลาดวิชาขึ้นมาใหม่ คือ มหาวิทยาลัยรามคำแหง จัดเป็นมหาวิทยาลัยเปิดที่ไม่ จำกัดจำนวนรับผู้เข้าเรียน แต่ตัวแบบ “รามคำแหง” ยังคงอาศัยการเรียนในชั้นเรียนร่วมกับการศึกษา ทางไกล

โดยที่ความต้องการทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาของประชาชน และผู้สำเร็จการศึกษาระดับ มัธยมศึกษาตอนปลายของประเทศยังมีอยู่มาก ทำให้มหาวิทยาลัยรามคำแหงประสบปัญหาด้านอาคาร สถานที่เรียนและกระบวนการจัดการสอบ ต่อมารัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติจัดตั้งมหาวิทยาลัยเปิด แบบไม่จำกัดรับ และไม่มีชั้นเรียน ให้ใช้การจัดการเรียนการสอนทางไกลเต็มรูปแบบขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๒๑ คือ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ทำให้ปัจจุบันประเทศไทยมีมหาวิทยาลัยเปิดอยู่ด้วยกัน ๒ แห่ง

การจัดการศึกษาตามรูปแบบของมหาวิทยาลัยรามคำแหง ที่เปิดสอนแบบไม่จำกัดรับ แต่มีชั้น เรียน และเรียนร่วมกับการศึกษาทางไกลใช้สื่อประสม จัดว่าเป็นมหาวิทยาลัยเปิดประเภทที่จัดการศึกษา “แบบคู่ขนาน” (Dual-Mode) ส่วนมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช จัดการอุดมศึกษาทางไกลเต็มรูปแบบ คือ ไม่จำกัดรับ ไม่มีชั้นเรียนและเรียนด้วยระบบการศึกษาทางไกลที่ใช้สื่อประสม จัดเป็นมหาวิทยาลัยเปิด “แบบเชิงเดี่ยว” (Single-Mode) การจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยเปิดประเภทคู่ขนานแบบ “รามคำแหง” อาจเหมาะกับผู้เรียนที่ส่วนใหญ่เพิ่งสำเร็จการศึกษาขั้นพื้นฐาน ส่วนมหาวิทยาลัยเปิดประเภทเชิงเดี่ยว แบบ “สุโขทัยธรรมมาธิราช” อาจเหมาะกับผู้เรียนส่วนใหญ่ที่เป็นวัยผู้ใหญ่ อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบัน ประชาชนไทยได้รับประโยชน์ทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาจาก “มหาวิทยาลัยเปิด” ทั้งสองแห่งอย่าง กว้างขวาง

เอกสารอ้างอิง

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ ระบบการสอนทางไกล มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (เอกสารอัดสำเนา)

วิจิตร ศรีสอ้าน (๒๕๒๕) การศึกษาทางไกล นนทบุรี สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

Bell, Robert and Malcolm Tight, (1993). *Open Universities: A British Tradition?* Buckingham: SRHE and Open University Press.

Perry, Walter, (1976). *Open University*. Milton Keynes: The Open University Press

Tunstall, Jeremy, (ed.) (1974) *The Open University Opens*, London: Routledge & Kegan Paul Ltd.

http://en.wikipedia.org/wiki/The_Open_Univeristy (ค้นคืนเมื่อ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๗)